

İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
Cilt 2, Sayı 2, 2013, s. 183-190.
www.inijoss.com

İSA VE SOKRATES* **(JESUS AND SOCRATES)**

William F. Bostick

Çev: Mehmet ÖNAL

İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Felsefe Bölümü, 44280, Malatya/ Türkiye
mhtbv63@gmail.com

Şimdiye kadar muhtemelen İsa ve Sokrates ikilisi kadar kimse mukayese edilmemiştir. Böylesi bir mukayese aşırı tumturaklı olmaması ve gerçeklere riayet etmesi şartıyla her ikisini de daha iyi anlamamıza imkân sağlamaktadır. Sayın Bostick'in buradaki yazısı da bu iki büyük şahsiyetin hayatlarına dair ilgiyi canlandırmasından ötürü böylesi bir mukayeseyi kapsamaktadır.

* * *

Bu çalışma, bu iki büyük ahlak öğretmenin bazı benzerlik ve farklılıklarını belirlemektedir. Bu iki karakterin hayatları arasında göz alıcı paralellikler vardır. İkisi de küçük coğrafyaya sahip kasabalardan gelmelerine rağmen büyük başarı göstermişlerdir. Sokrates kültür seviyesinin yüksek olduğu, halk kütüphanesine sahip ilk kentlerden biri olan Atina vatandaşıydı. İsa ise dindar kentlerin ilkinden olan Kudüs şehri vatandaşıydı. Sokrates'in babası heykeltıraş iken İsa'nın babası marangozdu. İkisi de halktan gelmiş ve ikisinin de soylu kuşakla alakası yoktur. İkisi de halkın içinden biri olup öğretiler ve

*William F. Bostick'in yazdığı "Jesus and Socrates" adlı bu makale, 1916 yılında *The Biblical World*, Vol. 47, No. 4. ss. 248-252'de yayımlanmıştır.

William F. Bostick/Mehmet Önal

nereye gittilerse halktan kimseler tarafından sevilmişlerdir. İkisi de hiçbir şey yazmamıştır. Bildiğimiz kadarıyla İsa'nın yazdığı tek şey Ferisilerin cezalandırılmak üzere kendisine getirdikleri kötü yola düşmüş bir kadınla ilgili yere çiziktirdikleridir. Bir gün Sokrates'e neden sözlerini yazıya dökmeyeceği sorulduğunda "O yazıları canlı bir insanın kalbine yazmayı, ölmüş bir koyun derisine yazmaya tercih ederim" demiş. İkisi de hayatla ilgili konuşmalar yapmıştır. İsa ara sıra vaaz vermiştir ama daha sıkça takipçileriyle karşılıklı konuşma (diyalog) yapmıştır. Yuhanna İncil'i çoğunlukla İsa'nın bireysel olarak insanla yaptığı özel konuşmalarını yazmıştır. Bir keresinde Sokrates "iyiliksever bir kişiliğim var, içimi herkese dökmek için eğer başka bir yol bulamazsam para bile verip bunu yaparım" demiştir.

Her ikisi de sıradan bir hayat sürmüştür. İsa bir keresinde "Semada uçan kuşun yuvası ve tilkinin bile bir ini varken insanoğlunun kafasını sokacak bir yeri yoktur." demiştir. Sokrates hayatını sıradan yiyecek ve içeceklerle sürdürmüştür. Onun ayağına giyecek bir çift ayakkabısı bile yoktu, bütün yıl yaz ve kış demeden giydiği tek bir elbisesi vardı. Bir gün dünya nimetlerinden mahrum kalması ile alay edildiğinde, O, "Şu iki askerden hangisinin iradesi tercih edilebilir, hayatını pahalı şeylerle sürdürmeye alışan ya da azla yetinmeye alışan mı? Diye karşılık vermişti.

Her ikisi de pratik maneviyatçı ve dinlerinin peygamberleri olan kimselerdi. Her ikisi de maneviyatın ve insanın yüce yönünün önemini öğretti. İsa "Önce Tanrı'nın krallığını ve daha sonra adaletini arayın" demiştir. Bir insan maneviyatını (ruhunu) kaybettikten sonra o bütün dünyaya sahip olsa ne değişir (kazanmış olur) ki. O'na göre, o adam ahırlar dolu olan ve sadece maddi refahını düşünen bir aptaldan başka biri değildir. İsa kalp temizliğini açıkladı ve sonsuz

hayata nasıl ulaşılabileceğini öğretmiştir. Sokrates kendi hemşerilerine şunları açıkladı.

Atina'nın insanı sana saygı duyuyor ve seni seviyorum ama senden çok Tanrı'nın kurallarına uymalıyım ve gücüm olduğu müddetçe ve hayatta olduğum sürece felsefe yapmayı ve öğretmeyi bırakmayacağım ve gördüğüm insanları yüreklendireceğim ve bir şekilde şöyle diyerek ikna edeceğim. "Ey benim büyük, güçlü ve bilge Atina yurttaşı arkadaşım, niçin bu kadar çok para, onur ve ün peşinde koşarken bilgelik, doğruluk ve ruhunu çokça geliştirmek hususunda bu kadar alakasız kalıp kafa yormuyorsun."

İsa kendisinin ve Tanrı'nın bir (tek) olduğunu savunmuş ve tanrı ne verdi ise onları tebliğ ettiğini savunmuştur. "Bana hangi söz verilmişse ben de onlara ilettim." Sokrates Tanrı tarafından bir ruhun, bir cinin kendisine arkadaş olduğunu ve doğruların kendi anlayışına vahyedildiğini bildirmiştir. Her ikisi de sonunda peygamber-katili olarak bilinen hemşerileri tarafından öldürülmüştür. Her ikisi de kendi şehirlerini biliyordu. İsa Kudüs'e karşı ağlayarak: "Ey Kudüs sen ki sana gönderilen peygamberleri öldürtür ve taşlatırsın. Ne kadar daha seninle olacağım, bir tavuğun civcivleriyle geçirdiği süre kadar (da) mı olmayacak (bu)." Bir seferinde Sokrates Atina'nın zulmetme gücünden bahsederken: "Eğer Atina devletinde bir şeyden ıstırap çeken bir adam var da ben ondan habersiz isem, benim aptal olmam gerekir." Her ikisi de yanlışlıkla bozguncu ve sapkınlık doktrinlerinin öğretmenleri olarak damgalandı ve her ikisi büyük hizmetler yaptıkları kendi şehirleri tarafından öldürülmüştür.

İsa, kendi çağındaki vaizleri münafıklık ve menfaatçilikle suçlamasıyla düşmanlık kazanmıştı. Onlar, onun Tanrı karşıtı olduğunu çünkü kendini Tanrı'nın oğlu ve Mesih olarak adlandırdığı için ölümü hak ettiğini söylemiştir. Sanhedrin Hahamı (Yüksek din mahkemesi) İsa'ya Mesih olup olmadığı konusunda yemin

William F. Bostick/Mehmet Önal

ettirmiştir. Ne zaman ki İsa buna "evet" deyince, yüksek din adamı elbisesini yırttı ve konsül oylayıp onu ölüm cezasına çarptırıldı. Düşmanları, o ruhi ideallerle, ruh imparatorluğu kurmak istediği için ondan nefret ediyorlardı çünkü onun Mesihliği kendilerinin istediği dünyalık değil aksine ruhaniydi. Plate'yi razı ettikten sonra İsa'yı Calvary'e getirip çarmıha gerdiler. Onun son sözü düşmanları için dua etmek, annesi ve arkadaşlarına Tanrı'ya teslim olmaları hususunda nasihat etmekte. Romalı Yüzbaşı onun ölümü ile ayağa kalktı ve "Bu gerçekten Tanrı'nın oğluydu" diye bağırdı.

Sokrates düşmanlar edindi, çünkü şişirilmiş bilgilerle insanları etkilemiş olan kendini beğenmişlerin bilgi balonunu patlatmaya başlamıştı. O, insanların bildikleri sandıkları şeylerin yarısını bile bilmediklerini ispat etmek için sorularla onları dürtüyordu. O, insanlara sosyal ve politik hayatta, doğru ve erdemli, dürüst ve karakter sahibi olması için telkinde bulunuyordu. İsa gibi o da insanların kuşaktan kuşağa gelen gelenekleri sorguladı. Ne zaman ki etrafındaki bir adam eski inançlarla ilgili bir soru yöneltse, o bir problemle karşılaşır. İsa eğitim için Kudüs İlahiyat Okulu'nda bir kez dahi bulunmamasına rağmen Ferisilerin yüzüne karşı Hz. Musa'nın otoritesini sorguladı ve kendisinin Musa'dan daha büyük bir otoriteye sahip olduğunu iddia etti. Bu, Kudüs'ün Ortodoks otoriteleri için sineye çekilmesi (yutulması) oldukça zor olan bir şeydi. Sokrates çok tanrılı Yunan inancının varlığını sorguladı ve tek bir kadir-i Mutlak varlığa iman savundu. İsa gibi (O da) geleneksel yerlere, ibadet saatlerine riayet etti, fakat bireysel ve toplumsal olarak açıktan bazı eski dini gelenekleri eleştirdi. Aynen İsa gibi, Sokrates kendisiyle ilgili husumete sebep oldu. Düşmanları onu, tanrılara inancı ortadan kaldırmak ve Atinalı gençlerin ahlakını bozmakla suçlamışlardır. Çünkü o insan ahlak konularında doğru düşünmesi ve insanın ahlak ve ruh tabiatını her şeyden çok üstün tutması gerektiğini savunduğu için bozguncu olarak adlandırıldı.

İsa gibi, Sokrates resmi olarak mahkeme edildi ve haksızca suçlandı. “Eğer o, hasımlarının istediği gibi, yatıştırıcı bir (ses) tonuyla konuşsaydı kurtulacaktı, fakat o, hatalı olmadığından emin olduğu için, ses tonunu düşürmeyi ve insanlara dalkavukluk etmeyi reddettiği için az bir oy farkıyla baldıran zehrini içmeye mahkûm edildi. Onun ölüme yaklaştığı son an gelince, hapisshanedede bulunan arkadaşlarının huzurunda, elinde içeceği zehir kabını tuttuğu halde, ululara bu dünyadan öbür dünyaya geçişte başarılı olması için dua etti ve hiçbir korku emaresi göstermeden dikkatlice zehri içti. Huzurunda bulunan arkadaşları ağlayıp dövünmeye başlayınca güzel adam sordu: “Bu acayip ağlama sesi de ne? Ben kadınları en çok böyle davranabilirler diye (eve) yollamadım mı? Çünkü ben, bir insan huzur içinde ölmeli, dendiğini duydum. Öyleyse sessiz olun ve sabredin.” Hüccesinde birkaç volta attıktan sonra zehir eklem yerlerinde tesirini hissettirmeye başladı. Yatağına yatırıldı ve elbisesiyle yüzü kapatıldı, zehir kalbini ürpertene kadar bekledi. Yalnızca bir kez, kısa bir süreliğine yüzünü açarak, “Krito, Askelpos’a bir horoz adağım var: Borcumu öder misin?” dedi. Güven dolu bir yüz ifadesiyle son nefesini verdi” Platon: “O bizim, dünyanın en bilge, en adil ve bildiğim insanların en iyisi olarak bildiğimiz arkadaşımızın sonuydu” der.

Sokrates ve İsa arasında göze çarpan farklılıklardan biri Sokrates’in hiçbir şey bilmediğini savunmasıdır. O cahil olduğunu biliyordu ve şunu kanıtladı ki, doğruyu bildiğini savunan kimse yalnızca bilgisinden dolayı kibirlenendir. O, biz Tanrıdan bize doğru yolunu gösterecek birini göndermesini beklemeliyiz. Bizim doğruyu bilmedeki cahilliğimizin itirafının aksine, İsa 19 asırdır dünyayı tatmin eden hakikat ve kesinlik doğrulaması ile çıkar. “Ben doğruluk ve hayat yoluyum.” “Dünya ve gök yok olacak, fakat benim sözüm yok olmayacak.” İsa bazı konularda cehaletini itiraf etmiş olmasına rağmen, yine de, ahlak konusuna ve

William F. Bostick/Mehmet Önal

dürüstlüğe, insan-insan, insan-Tanrı ilişkisinde hakkaniyete gelince onun ifadeleri hep pozitiftir.

Sokrates insanlığı kurtarmak için başını, İsa kabini ortaya koydu. Sokrates, eğer insan doğruyu bilirse, eğer onun doğruluk anlayışı gerçekse, o doğru olanı yapacaktır. Kurtuluş, doğruluk, erdem bilgi ile aynileştirildi. İnsanın aklının hatalarını düzeltirsen, onları daha doğru hale getirmiş, onları iyi (kimseler) yapmış olursun. Sorgulama ile o insanların, merhamet, adalet, ölçülülük ve cesaret gibi şeylerin içeriğini keşfetmelerini istedi; eğer insanlar kafalarında bu şeylerin tam tanımlarını formüle ederlerse bunları (doğru da) yapacaklardı. Hiçbir insan kötülüğü istemez, derken o şunu demek istiyordu, kötü davranış cahillik üzerine kurulmuştur. Erdem ve doğruluk belki insanlara cahilliklerini öğreterek doğrunun ne olduğuna dair tam bir bilgi verecektir. “Kendini bilmek” onun hayat parolasıydı. Sokrates’in başarısızlığının sebebi irade ve onun ahlaki davranıştaki olağanüstü yeri ile ilgili ciddi eksikliğiydi. O kendi içgüdülerini tamamen kontrol altına almasını sağlayan çok güçlü bir iradeye sahipti ki, bu onu diğerlerinin irade gücünün başarısızlığından çıkan önemli sonuçlarını ihmal etmesine yol açtı. Genel olarak, Yunanlılar ve onlarla birlikte Sokrates hiçbir zaman insanın zihinsel ve ahlaki kalitesi arasında açık bir çizgi çizemediler. İnsanlara yardım etmek için insanların doğruluğun tam olarak ne anlama geldiğini bilmeleri gerekir, fakat bu salt bilgi insana daha iyi davranışlar için yardım etmede yeterli değildir. Avrupa’nın kurtuluş yolu olarak adapte ettiği Yunan felsefesi ile değil de, Hıristiyanlık ile daha başarılı bir şekilde insana doğru olma konusunda yardım etmiş olması bunu ispat etmektedir. Hıristiyanlık yeni bir ideal oluşturana kadar, pagan dünyada Sokrates ahlaki mükemmelliğin modeliydi.

Sokrates’in anahtar kavramı “bilgi” iken İsa’nınki “iman”dır. Kendini bilmek yerine İsa “Bu sonsuz bir hayattır, onlar bunu bilmeli, yalnız hakikat olan

Yüce Tanrı ve İsa Mesih'tir ki onu gönderen de O'dur. Cahilliğin kötülüğün kaynağı olması yerine İsa bütün kötülüklerin insanın kalbinden çıktığını öğretmiştir. Kurtuluş anlamayı sağlamaya yönelik eğitimden değil, samimi bir tövbe ve Tanrı'nın gücüyle kalbi değiştirmekten geçer. Burada İsa temel ahlak yetisi olan iradeye değinir. Tövbenin özü akı ve iradeyi değiştirmedir. Günahkârın iradesini değiştirmek için gerekli olan şey Tanrı ahlakıdır. Günah Tanrı'yı kızdırır ve aynı zamanda kardeşlerimizi incitir. Tanrı günden nefret eder fakat günden dönenleri affetmeyi sever. İsa'nın hayatına ve ölümüne yansıdığı gibi, Sevgi ve Tanrı ahlakı neyin yanlış olduğunu göstermekle insanı muhafaza etmeye yardım eden bir faktördür. Affetme merhameti ve Tanrı sevgisine inanma insanın güçsüz özünü Tanrı'nın merhameti ile çarpmasına yardım eder ki, O, onların davranışlarında şifa gücü, affetme, yenmek (üstesinden gelmek) ve başarmak olarak ortaya çıkar.

Sokrates gücünü doğru davranış üzerine yönlendirirken İsa insanlığa dair problemlerin üstüne gidip "Hakikat Benim, ben yani İsa". İsa bizi doğru yolun göstergesi olmasıyla dolayısıyla etkilemiştir. Sokrates ise doğru bilgiye dair kavrayışın insanoğlunu doğru yola götüreceğini göstermiştir. İsa kararlı bir teslimiyetle kendisinin takip edilmesinin insanı doğru kılacağını öğretti. Sokrates bilgiyi ruhun en üst bölümü yaparken, İsa imanı en üst bölüme koydu. "İnanıldığı her şey onun için mümkündür. Eğer o bir hardal çekirdeğini yeşertmek isterse, bu dağa onu çıkart (yetiştir) der ve o da yetişir." Cömert oğul (İsa) irade gücünü şöyle tanımlar: "Ben yükseleceğim" derken Tanrı'nın affedici sevgisine inandığımı söylüyorum. "Her ne iş yapacaksak Tanrı işi olarak yapmalıyız" diyen Yahudilere "Bu Tanrı işidir, Tanrı'nın oğluna inanırsınız" diye cevap verdi. İsa'ya inanmamak büyük bir günah olarak kınandı. İsa'ya inanmak bizi kurtarır. Akıl insanın bakışını sınırlandırır, iman onu büyütür. Akıl der ki, "Ben bir Tanrının ve

William F. Bostick/Mehmet Önal

ölümsüz ruhun var olup olmadığını bilmiyorum”. İman ise doğrular. Kişinin nefsiyle olan ilişkisi onu sınırlar, kişinin kendi benliğine dayanması onun nefsini kabartır. İrademiz sadece nefsin gizil taraflarına hitap eder; iman ise bizim idrak kapasitemizin ötesinde olan Tanrı'nın şahsına hitap eder. Takipçileri “Rabbim imanımızı arttır” diye dua ettiler, bilgimizi arttır diye değil. İmanın dinamizmi, ahlaki başarı açısından bilgi dinamizminin yerini aldı ve onu yarışta gölgede bıraktı. Sokrates dünyaya dört asır yol gösterdi. İsa geldikten sonra biz Sokrates’i İsa’nın dünyasına götüren bir öğretmen olarak görmeye başladık.